

2

Γιατί οι γάτες δεν πασχίζουν να είναι ευτυχισμένες

Όταν οι άνθρωποι δηλώνουν ότι στόχος της ζωής τους είναι η ευτυχία, σας λένε ότι είναι δυστυχείς. Εκλαμβάνοντας την ευτυχία ως αποστολή, αναζητούν την εκπλήρωσή της κάποια στιγμή στο μέλλον. Το παρόν φεύγει και πλησιάζει η αγωνία. Τρέμουν μήπως η πρόοδός τους προς αυτή τη μελλοντική κατάσταση ανακοπεί από τα συμβάντα. Έτσι, στρέφονται στη φιλοσοφία, και σήμερα στην ψυχοθεραπεία, που προσφέρει ανακούφιση από την εσώτερη ταραχή τους.

Εμφανιζόμενη ως θεραπεία, η φιλοσοφία είναι ένα σύμπτωμα της ταραχής που παριστάνει πως θεραπεύει. Άλλα ζώα δεν έχουν ανάγκη να αποσπώνται από την κατάσταση τους. Ενώ η ευτυχία είναι για τους ανθρώπους μια τεχνητή κατάσταση, για τις γάτες είναι η φυσική τους κατάσταση. Εάν και εφόσον δεν έχουν εγκλωβιστεί σε περιβάλλοντα που τους είναι αφύσικα, οι γάτες δεν πλήττουν ποτέ. Η πλήξη είναι ο

φόβος πως θα μείνει κανείς μόνος με τον εαυτό του. Οι γάτες χαίρονται να είναι ο εαυτός τους, ενώ οι άνθρωποι προσπαθούν να είναι ευτυχημένοι δραπετεύοντας από τον εαυτό τους.

Εδώ ακριβώς διαφέρουν περισσότερο οι γάτες από τους ανθρώπους. Όπως κατάλαβε ο ιδρυτής της ψυχανάλυσης Ζίγκμουντ Φρόιντ, ένα παράξενο είδος δυστυχίας είναι φυσιολογικό στους ανθρώπους. Ο Φρόιντ δεν εξήγησε ποτέ αυτή την κατάσταση, ή πίστευε πως η ψυχανάλυση θα μπορούσε να τη θεραπεύσει. Σήμερα υπάρχουν αναρίθμητες τεχνικές που υπόσχονται απαλλαγή από αυτήν. Αυτές οι θεραπείες ενδέχεται να προσφέρουν στους ανθρώπους την ικανότητα να ζουν λιγότερο άβολα με τους άλλους. Δεν μπορούν όμως να τους απαλλάξουν από την ανησυχία που ενυπάρχει στην ανθρώπινη φύση. Εξού και τόσοι άνθρωποι λατρεύουν να ζουν με γάτες. Οι αιλουρόφιλοι συχνά κατηγορούνται για ανθρωπομορφισμό – την απόδοση ανθρώπινων συναισθημάτων σε άλλα ζώα, που δεν τα έχουν. Όμως οι γατόφιλοι δεν αγαπούν τις γάτες επειδή αναγνωρίζουν τον εαυτό τους σε αυτές. Αγαπούν τις γάτες επειδή οι γάτες είναι πολύ διαφορετικές από αυτούς.

Σε αντίθεση με τα σκυλιά, οι γάτες δεν έχουν γίνει εν μέρει ανθρώπινες. Αλληλεπιδρούν μ' εμάς και μπορεί να καταλήξουν να μας αγαπούν με τον τρόπο τους, αλλά διαφέρουν από εμάς στα βαθύτερα επίπεδα της ύπαρξής τους. Έχοντας εισέλθει στον ανθρώπινο κόσμο, μας επιτρέπουν να κοιτάμε πέραν αυτού. Χωρίς να παγιδευόμαστε πια μέσα στις ίδιες μας τις σκέψεις, μπορούμε να μάθουμε από τις γάτες γιατί η νευρωτική επιδίωξη της ευτυχίας είναι καταδικασμένη να αποτύχει.

ΟΤΑΝ ΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ ΜΙΛΟΥΝ ΓΙΑ ΕΥΤΥΧΙΑ

Σπάνια η φιλοσοφία ήταν ανοιχτή έρευνα. Τον Μεσαίωνα υπήρξε θεραπεινίδα της θεολογίας. Σήμερα είναι η πρακτική της διασάφησης των προκαταλήψεων που έχουν οι μεσοαστοί καθηγητές πανεπιστημίου. Στις πρώιμες μορφές της απέβλεπε στη διδαχή της ηρεμίας.

Μεταξύ των αρχαίων φιλοσόφων, οι επικούρειοι πίστευαν πως θα μπορούσαν να φτάσουν στην ευτυχία συγκρατώντας τις επιθυμίες τους. Σήμερα, ένα άτομο χαρακτηρίζεται επικούρειο όταν του αρέσει το καλό φαγητό και κρασί, και εν γένει απολαμβάνει τη ζωή. Οι αυθεντικοί επικούρειοι, ωστόσο, ήταν ασκητές που σκόπευαν να περιορίσουν τις επιθυμίες τους στο ελάχιστο. Έτρωγαν λιτά: ψωμί, τυρί και ελιές. Δεν αρνούσαν το σεξ, αρκεί να είχε ιατρικό σκοπό, ως μια θεραπεία κατά της ενόχλησης, και να μην εμπεριείχε πάθος ή αυτό που σήμερα θα αποκαλούσαμε ρομαντικό έρωτα, κάτι που θα διατάρασσε την πνευματική τους γαλήνη. Για τον ίδιο λόγο απέφευγαν κάθε μορφή φιλοδοξίας ή πολιτικής ενασχόλησης. Η απόσυρση στην ήρεμη απομόνωση ενός καλοφτιαγμένου κήπου θα τους διασφάλιζε από τον πόνο και την αγωνία και θα τους επέτρεπε να επιτύχουν την *αταραξία*.

Ο Επίκουρος έχει κάποια κοινά στοιχεία με τον Βούδα. Αμφότεροι υπόσχονται την απαλλαγή από την οδύνη μέσω της εγκατάλειψης της επιθυμίας. Ωστόσο ο Βούδας είναι πιο ρεαλιστής, καθώς αναγνωρίζει πως αυτό είναι πλήρως εφικτό μόνο εάν βγει κανείς από τον κύκλο της γέννησης και του θανάτου – με άλλα λόγια, εάν πάψει να υπάρχει ως ξεχωριστό άτομο. Φωτισμένοι άνθρωποι ενδέχεται να βιώσουν μια κα-

τάσταση μακαριότητας στη ζωή τους· ωστόσο, μπορούν να απελευθερωθούν από την οδύνη μόνο όταν δεν πρόκειται πλέον να ξαναγεννηθούν.

Εάν αποδεχτείτε τον μύθο της μετενσάρκωσης, αυτή η ιστορία ίσως να έχει μια κάποια γοητεία. Το επικούρειο όραμα είναι δυσκολότερο να ληφθεί σοβαρά υπόψη. Για τον Επίκουρο και τους μαθητές του, το σύμπαν είναι ένα χάος ατόμων που αιωρούνται στο κενό. Θεοί μπορεί να υπάρχουν, αλλά δεν ενδιαφέρονται για εμάς. Στόχος των ανθρώπων είναι να απαλείψουν τις πηγές της οδύνης τους. Μέχρις εδώ, υπάρχει μεγάλη ομοιότητα με τον βουδισμό. Η διαφορά είναι ότι ο Επίκουρος υπόσχεται την απαλλαγή μόνο από τις οδύνες που πηγάζουν από εσφαλμένες πεποιθήσεις και υπερβολικές επιθυμίες. Ο θάνατος μπορεί να είναι ευμενώς δεκτός, όπως στην περίπτωση του ίδιου του Επίκουρου, που παρέμεινε χαρούμενος και συνέχισε να διδάσκει κατά τη διάρκεια της ασθένειάς του, ως τον θάνατό του. Δεν είναι όμως σαφές τι έχει να πει ο Επίκουρος σε όσους υποφέρουν από διαρκή πείνα και εξουθένωση, από διώξεις ή φτώχεια.

Μπορεί κανείς να απολαύσει την επικούρεια απομόνωση μόνο εάν ζει σε χώρο και χρόνο που επιτρέπουν μια τέτοια πολυτέλεια και είναι αρκούντως τυχερός ώστε να μπορεί να την πληρώσει. Κάτι τέτοιο δεν υπήρξε ποτέ για τους περισσότερους ανθρώπους, ούτε και πρόκειται να υπάρξει. Όπου υπήρξαν τέτοια ψυχαστήρια, πρόσφεραν καταφύγιο σε λίγους, και έπειτα σαρώθηκαν από πολέμους και επαναστάσεις. Ένας πιο θεμελιώδης περιορισμός της επικούρειας φιλοσοφίας είναι η πνευματική ένδεια της ζωής που προτείνει. Είναι μια νευρασθενική εκδοχή της ευτυχίας. Όπως συμβαίνει

σε ένα θεραπευτήριο, δεν επιτρέπεται ο θόρυβος. Επικρατεί μόνο μια ήρεμη ακινησία. Έτσι όμως ακινητεί και η ζωή, οπότε χάνεται μεγάλο μέρος της χαράς της.

Ο Ισπανοαμερικανός φιλόσοφος Τζορτζ Σανταγιάνα αντιλήφθηκε αυτή την ένδεια όταν πραγματεύτηκε τον Ρωμαίο ποιητή και φιλόσοφο Λουκρήτιο, που παρουσίασε τη φιλοσοφική θεώρηση του Επίκουρου στο ποίημά του *Για τη φύση των πραγμάτων*:

Η ιδέα του Λουκρήτιου [...] όσον αφορά τι αξίζει πραγματικά ή τι είναι εφικτό είναι πολύ πενιχρή: απελευθέρωση από την προκατάληψη, με τόση φυσική επιστήμη όσο μπορεί να εξασφαλίσει την ελευθερία, τη φιλία και ευάριθμες λιτές και υγιεινές ζωικές πδονές. Ούτε έρωτας, ούτε πατριωτισμός, ούτε άθλος, ούτε θρησκεία.¹

Οι επικούρειοι απέβλεπαν στην ηρεμία περιορίζοντας τα αγαθά της ζωής σε τέτοιο σημείο ώστε (όπως φαντάζονταν εκείνοι οι σοφοί) τα λίγα που θα απέμεναν θα μπορούσαν να τα απολαμβάνουν σε όλες τις περιστάσεις. Οι στωικοί προσέγγιζαν τον ίδιο στόχο από διαφορετικό δρόμο. Ελέγχοντας τις σκέψεις τους, όπως πίστευαν, μπορούσαν να αποδέχονται οτιδήποτε τους συνέβαινε. Το σύμπαν το κυβερνούσε ο Λόγος, ο ορθός λόγος. Εάν κάποιος θεωρεί ένα γεγονός καταστροφικό, αυτό συμβαίνει επειδή δεν έχει καταλάβει πως αποτελεί τμήμα της συμπαντικής τάξης. Ο δρόμος προς την ηρεμία είναι η ταύτιση με αυτή την τάξη. Όταν την πετύχει κανείς, θα μπορεί να βρει την πληρότητα παίζοντας τον ρόλο του στη διάταξη των πραγμάτων.